

179166

İSLÂM AHLÂKİ VE SEVGİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179166
Tas. No:	207.92 KUT.D

ERÜ

İslâm Ahlâkı ve Sevgi

2006 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri

Yayın No: 382

Sempozyumlar ve Paneller Serisi: 40

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir

1. Baskı, Kasım 2007, Ankara, 1.000 adet

ISBN 978-975-389-506-4

07.06.Y.0005.382

Redaksiyon : Dr. Mehmet BULUT

Kapak ve İç Tasarım: TN İletişim

Uygulama: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu'nun
13.02.2007/5-2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve
Mütevelli Heyeti'nin 02.05.2007/1237-21/d
sayılı kararıyla basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin dizgi,
fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.

TÜRKİYE DIYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi

1. Cadde 358. Sokak No: 11 06370 Yenimahalle / Ankara

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt Sevgisi

Doç. Dr. Osman EĞRİ*

Bizim kültürümüzde genel olarak benimsenmiş olan, özelde ise Alevî-Bektâşî geleneğinde deyimleştirilerek dile yansıtılan “Hak-Muhammed-Ali” söylemi, Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisinin birbirinden ayrı tutulmayacağını veya tutulmaması gerektiğini ifade etmektedir. “Hak” kelimesi tevhîdin kaynağı olan Allah Teâlâ’yı, “Muhammed” tevhîd anlayışının tebliğcisi ve uygulayıcısı olan Hazret-i Peygamber’i ve “Ali” de tevhîd inancını asırlar ve mekanlar ötesine taşıyan Peygamber mirası Hânedân-ı Ehl-i Beyt’i anlatmaktadır. Allah’a inanmanın ötesinde O’na sevgiyle bağlanarak, âşık ve sâdık makamına yükselen müminler O’nun Habib’i (çok sevdiği) olan Peygamberini ve Ehl-i Beyt’ini birbirinden ayırmamışlardır.

Bir olan ve birlik olan canlar tevhîd kelimesi olan “Lâ ilâhe illallah”ı hep birlikte büyük bir aşk ve heyecanla söylerken, Muhammed Mustafâ’nın ismi anıldığında, ellerini göğüslerine koyarak derin bir vecd ve saygı içerisinde “salavât” getirmişlerdir. Zâkirlerin on iki imâmların isimlerini okudukları “düvaz imâmlar” İslâm Peygamberinin evlâdına olan bağlılığı ve yakınlığı ifade etmektedir. Mürşid durumundaki dede ve babalara bağlı buldukları dergâh tarafından verilen ve irşâd için yetkili kıldıklarını belirten *İcâzetnâme*’lerin hemen hepsinin başında “Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali” ifadesinin bulunması¹ İslâm’ın şîarı olan bu üç ismi dilde ve gönülde bir arada tutmak içindir.

* Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi.

¹ Bkz. Osman Eğri, “Alevî Kaynakların Neşri”, *Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi*, Ankara, 2004, Diyanet İşleri Başkanlığı Y., s. 116.

I. Allah Sevgisi

İlâhî sevginin sınırlarının Hazret-i Peygamber’i ve onun ailesini de kuşatacak bir şekilde genişletilmesi iki şekilde açıklanabilir:

Birincisi: Kur’ân-ı Kerim’de Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisini emir, tavsiye ve tespit eden ifadeler bulunmaktadır: “Müminlerin Allah’a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir.”² “Ey Peygamber’in Ehl-i Beyti! Şüphesiz Allah, sizden kusûru giderip, tertemiz yapmak ister.”³ “Ey Muhammed! De ki: Ben sizden buna karşı yakınlar (Ehl-i Beytime) sevgiden başka bir ücret istemem. Kim güzel bir iş işlerse onun güzelliğini artırırız. Doğrusu Allah, bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.”⁴ Kur’ân’da yer alan bu sevgi talebi Hazret-i Peygamber’in hadislerine de yansıtılmıştır. Hazret-i Peygamber bir bakıma Allah’ın “Ehl-i Beyte muhabbeti talep et” emrini yerine getirerek “Ali’yi seven beni sevmiş olur, beni seven de Allah’ı sevmiş olur, Ali’ye buğzeden bana buğzetmiş olur, bana buğzeden de Allah’a buğzetmiş olur.”⁵ “Ey Ali, ben ilmin şehriyim, sen ise onun kapısıdır. Şehire ancak kapıdan varılır. Bir kimse, beni sevdiğini söyleyip sana buğz ederse, beni sevmiyordur ve yalancıdır. Zira sen, bendensin ve ben de, sendenim. Senin ve senden gelecek evlatlarından olan imamların misâli, Nûh’un gemisi gibidir. Her kim gemiye bindiyse, kurtuldu ve her kim muhalefet ettiyse, helâk oldu”⁶ buyurmuştur. “Hak-Muhammed-Ali söyleminin teolojik temeli de Hazret-i Peygamber’den rivâyet edilen bu hadislerdir” denebilir. “Hasan ve Hüseyin’i seven beni sevmiş, onlara kin tutan da bana kin tutmuş olur”⁷ hadisinde de yine Ehl-i Beyt sevgisi Peygamber sevgisi ile birleştirilmiştir.

Asırlardır halkımız tarafından okunan ve pedagojik bir iman, ibadet, ahlâk kitabı olan *Kitâb-ı Cabbâr Kulu*’nda bu konu insanlarımızın anlayabileceği bir dil ve üslûpla dile getirilmiştir: Cabbâr Kulu, Hazret-i Peygamber’i sevmenin dört şahidi bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlar: 1. Gittiği yola gitmek. 2. Sünnetini tutmak. 3. Vücûdunu temizleyip, hilâf şeyleri atmak. 4. Hazret-i Peygamber’in evlâdına (Ehl-i Beytime) saygı göstermek.⁸ Eserde Hazret-i Muhammed’i seveni Allah’ın da seveceği ve çok rahmet edeceği dile getirilmektedir. Hazret-i Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisi, hayatın içinden bir örnekle de açık-

² Bakara, 2/165.

³ Ahzâb, 33/33.

⁴ Şûrâ, 42/23.

⁵ et-Taberâni, *Mu’cemü’l-Kebir*, c. 23, s. 380, Hadis No: 901; el-Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-Ummâl*, c. 12, Hadis No: 1264.

⁶ Enis Emir, *Fazilet-i Ehl-i Beyt-i Rasûlillah*, İstanbul, ts., Der Y., s. 338-339.

⁷ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*.

⁸ Bkz. *Kitâb-ı Cabbâr Kulu*, Eyüp Öztürk Özel Kütüphanesi, H. 1165, vr. 110b.

lanmaktadır: “Bir kimse gelse sana dise ki, ben senün dostunum, seni pek severim dise, ammâ senün sözünü tutmasa, senün gıtdüğün yola gitmese, malına eğrilik itse, evlâdını sevmese, sen ol kişinün sözine inanur musun, sen ol kişiyi sever misin?”⁹ *Kitâb-ı Cabbâr Kulu*’nda Hazret-i Peygamber’in dilinden, âhîretteki yerlerinin Cehennem olmasından korkulan on grup insandan bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi Hazret-i Peygamber’in ve Hazret-i Ali’nin evlâdına (Ehl-i Beyte) kötülük yapanlardır.¹⁰

İlâhî sevginin sınırlarının Hazret-i Peygamber’i ve onun ailesini de kuşatacak bir şekilde genişlemesini ikinci olarak şöyle açıklamak mümkündür: Tevhîd inancının inanan insanın iç dünyasındaki sevgiyi diriltici ve çoğaltıcı etkisi, Hazret-i Peygamber ve O’nun Ehl-i Beytinden başlayarak bütün insanlığı ve eşyayı kuşatan bir sevgi taşmasına neden olmaktadır. Bu taşmanın temelinde Allah’a aşk ve sevgiyle bağlanma ve yönelme bulunmaktadır. Tevhîd inancı, insanı derûnî ve psikolojik olarak zenginleştirmekte, onu sevgi üreten bir merkez, hayatın anlamını keşfeden anlamlı bir “özne” haline getirmektedir.

Tevhîd inancının zıddı olan putperestlik ise, sevgi duygusu ile birlikte insanı varoluşsal olarak fakirleştiren bir etkiye sahiptir. Fromm, putperestlik gibi inanç sorunlarının insanın bilgi, duygu ve eylem alanlarındaki üreticilik yeteneklerini yok ettiğini ifade etmektedir. Putperestliği, insanın kendisine yabancılaşması olarak nitelendiren Fromm, tektanrılı dinlerle çok tanrılı dinler arasındaki temel ayrımın sebebinin, yalnızca tanrıların sayısı olmadığını, asıl farkın kendine yabancılaşma olduğunu söylemektedir. Putperest insan, enerjisini, sanatsal yeteneklerini bir put yapmak için harcamaktadır. Sonra da kendi insanca çabasının sonucundan başka bir şey olmayan bu puta tapmaktadır. İnsanın yaşam güçleri, bir “nesne”ye aktarılmıştır. Bu nesne artık bir put olduğundan, insanın kendi üretici çabalarının sonunda ortaya çıkmış bir şey değil de sanki ondan kopuk, onun üstünde, ona karşı olan, insanın tapıp boyun eğdiği bir şey olarak algılanır. Puta tapan insan, kendi elleriyle yaptığı şeyin önünde eğilir. Put, onun yaşam güçlerinin yabancılaşmış bir şekilde ifadesidir. Tek tanrılı dinde Tanrı, kavranamaz, tanımlanamaz. O, bir nesne değildir. Puta tapan insan, kendi içindeki tikel bir niteliğin yansıtılmış bir biçimi önünde eğilir. Ona boyun eğer. Kendisini canlı, sevgi ve düşünce eylemleri yayan bir merkez olarak görmez.¹¹

Bizim kültürümüzü oluşturan, ona asırlar ötesinden şekil ve mâna veren Hak âşığı erenlerimiz de sevginin insanı insan yapan, başka bir ifadeyle onu in-

⁹ Bkz. *Kitâb-ı Cabbâr Kulu*, vr. 111a.

¹⁰ Bkz. *Kitâb-ı Cabbâr Kulu*, vr. 21a-21b.

¹¹ Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, çev: Yurdanur Salman, İstanbul, 1990, Payel Y., s. 135-136.

sanlaştıran özelliğine dikkat çekmişlerdir. Ehl-i Beytten olan ve Pir-i Türkistan olarak anılan Hoca Ahmed Yesevî “aşksız kişi insan değildir, sevgisiz kişi Şeytan kavmindendir” sözüyle, sevgiyi insanla özdeşleştirmektedir. Ona göre sevgisiz bir insan düşünmek mümkün değildir. Her türlü olumsuzluk ve kötülüğün çaresi; aşk ve sevgidir. Pir-i Türkistan, bu durumu şu beyitlerle anlatır:

*“Ateşe salsa, ateşten yanmaz âşık kişi;
Yer ve göğü bostan kılar akan yaşı;
Allah dese, şeksiz parlar içi dışı;
Kavrulup yanmak âşıklara bâzi olur.”¹²*

Hoca Ahmed Yesevî yukarıdaki mısralarda âşğın yaşaması muhtemel dinî deneyimlerden söz etmektedir. Allah sevgisinden dolayı gözyaşı dökmesi, içi ile dışının bir olması, yani mânevî bir arınma gerçekleştirilmesi ve bütün bu süreçte yaşarken yanıp, kavrulması âşğın yaşayabileceği hallerdendir.

İnsanın kendisini gerçekleştirilmesi ve tam insan olması üzerine düşünen varoluşçu psikologlar da sevgi ile birlikte dinî duygu ve deneyimin önemini vurgulamışlardır. Maslov’a göre Allah sevgisinden dolayı “gözyaşı dökmek”, “tüyleri diken diken olmak” gibi doruk dinî deneyimi yaşayan herhangi bir kimse, kendisini gerçekleştiren insanlardaki niteliklerin bir çoğunu geçici olarak edinir. Yani, deneyimi yaşadığı anda, kendisini gerçekleştiren biri olur. Bu anlar, yaşadığı en mutlu ve heyecan verici zaman dilimleri olmakla kalmaz, aynı zamanda en üst düzeyde olgunluğa eriştiği, bireyselleştiği, bütünlendiği en sağlıklı anlar olurlar. Kişi, böyle zamanlarda gizilgüçlerini tamamen gerçekleştirmeye, varlığının özüne, tümüyle insan olmaya daha yakın bir durumdadır.¹³ Doruk deneyimlerde kişi, kendisini diğer zamanlara göre daha bütünlüşmüş hissederek Kendisi ile daha barışıktır. İç sürtüşme azalmış, sinerji fazlaşmıştır.¹⁴ Kendisiyle barışık olan insan pozitif davranışlar geliştirmeye başlar.

Kalpte duyulan Allah sevgisi, davranışlara da sabır, tahammül, hoşgörü ve fedakârlık şeklinde yansır. Hacı Bektaş Velî’nin “Kendi ayıbını görür ol! Kendi nefsinin emrinden kaçın! Kendini, kendi halinden gafil tutma! Düşman hakir olsa da hor tutma!”¹⁵ İsar etmek dostluktur. İncinsen de incitme! İyiliğe karşı kötülük hayvanlıktır. Fenalığa karşı iyilik insanlıktır. Fenalığa karşı fenalık köpekliktir. İyi tabiatlı olmak selâmettir”¹⁶ şeklindeki sözlerinde Allah sevgisinin değiştirici ve dönüştürücü etkisiyle, bireyselleşmeden sosyalleşmeye adım atmış

¹² Ahmed Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, Haz. Kemal Eraslan, Ankara, 1993, Kültür Bakanlığı Y., s. 235.

¹³ Abraham H. Maslov, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Gönül Suveren, İstanbul, 2001, Kuraldışı Y., s. 104.

¹⁴ Maslov, *a.g.e.*, s. 112.

¹⁵ Hacı Bektaş Velî, *Kitâbü’l-Fevâid*, haz. İ. Ö., Ankara, Ayyıldız Y., s. 56, 57.

¹⁶ Hacı Bektaş Velî, *a.g.e.*, s. 54, 55.

kâmil bir insanın davranışları sıralanmaktadır.

Maslov'un sözünü ettiği doruk deneyimler, İslâm Tasavvufu'ndaki "hâl" ve "makâm"lara benzemektedir. Örneğin; tasavvuftaki "rızâ" makâmına ulaşan kişi, evrende ikilik, çelişme, kötü, çirkin, acı, gam görmez. O, kendisini tanıyarak, gerçekleştirmiş ve aşmıştır: Benlikten kurtulmuştur. Allah'a ulaşmıştır. Derin bir içsel tatmin, adanmış bir sevgi, diğer insanlara karşı empati, samimiyet ve insanlığa sürekli hizmet düşüncesi, rızânın görünümleridir. Rızâ, hayatın olduğu gibi kabul edilmesidir. Süfînin, bir damlanın okyanusa katılması gibi var oluşun ritmine katılması halidir. Benliğini geçmişin alışkanlıklarından ve geleceğin arzu ve kaygılarından kurtarmıştır. İçinde bulunduğu anı yaşar ve değerlendirir.¹⁷

Hacı Bektâş Velî *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye* adlı eserinde, kalbi Allah aşkı ile dolu olan bir insanın, hangi manevî halleri yaşayabileceğini şöyle açıklamıştır: "Derviş, ilâhî düşüncelere dalmalı, sevgi meyvelerini dermeli, rûhunu tevhid içinde tutmalı, ilâhî sırlara ulaşmaya gayret etmeli, başına ihlâs tâcı koymalı, huzûra çıkma kemeri kuşanmalı, ibâdet bineğine binmeli, teklîk makamına erebilmek için kulluk kurbacını eline alıp, gayret atını birlik meydanaında koşturmalıdır. Gönlnü tevhid suyu ile beslemeli, rûhunu Hakk'ın görüntü nurlarıyla ışıklandırmalı *insanın özü benim sırrımdır, Ben de onun sırrıyım* incisine kavuşmak için görüntü denizinde dalgalık yapmalıdır."¹⁸

Allah'a ulaşan kişi, O'nun suçlayan, mahkum eden, mutsuzluk ve üzüntü veren, ya da sarsıcı bir güç olmadığını anlamış olur. Allah'ın bütün eşyayı kuşatan merhamet ve inâyetine hayran olur. Bu kişinin muhtemel duyguları, merhamet, yardımseverlik, incelik, neşe ve belki de Allah'tan ayrı kalmanın verdiği bir miktar hüznün olabilir. Adı geçen duygular, tümüyle kendisini gerçekleştiren insanların dünyaya tepki verirken ve doruk deneyimleri yaşarken hissettikleridir.¹⁹

Aşk ve sevginin kişiyi hamlik ve çiglikten kurtarıp, onu pişirerek olgunlaşmaya doğru tatlı ve zevkli bir uğraşı içerisinde sürükleyip götürmesi, ona manevî seyrini tamamlatması tekke ve dergâhlardaki eğitim-öğretimin olmazsa olmaz şartı sayılmıştır. Kaygusuz Abdal *Kitab-ı Miglate* adlı eserinde aşkın dervişin eğitim sürecindeki bu önemli yerini şu örnek olayı anlatarak dile getirir: "Bir

¹⁷ Kemal Sayar, "Geçmişin Bilgeligi Bugünün Psikoterapileriyle Uyuşabilir mi?", *Sufi Psikolojisi*, der., Kemal Sayar, İstanbul, 2002, İnsan Y., s. 26.

¹⁸ Hacı Bektâş Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, haz. Davut Duman, Ankara, 2004, Gazi Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Arş.Mrk.Y., s. 3-4.

¹⁹ Abraham H. Maslov, *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, çev. H. Koray Sönmez. İstanbul, 1996, Kuraldışı Y., s. 80.

kişi, Hz. Ali'nin yanına gelip elini öper ve ona; 'yâ Ali, ben sana mürid olayım, erkân u tavrı bana öğret, bilmediklerimi bana bildiresin' der. Hz. Ali de ona; 'Hoş ola! Evvela kendi irâdenle gelmen lazım' diye cevap verir. Kaygusuz Abdal, bu olayı anlattıktan sonra şu yorumu yapmaktadır: "Bu dergâha her kim 'aşk' ile gelirse nasîbini alır. Aşkla gelmeyen mahrum kalır."²⁰ Tarîkâta bağlılık, mürşide sadakat ve Allah sevgisini hissedebilmek için "aşk" duygusunu yaşayabilen insanlar, dergâha alınmıştır. Bu konuda bir kayıt ve şart konulmamıştır. Ancak, aşk ateşinde pişmeyen gönüllerin olgunlaşması mümkün görülmemiş olacaktır ki Kaygusuz Abdal tarafından tasavvuf yoluna girmeye davet edilmişlerdir.

Genel olarak tasavvufta, özel olarak da Bektâşilikte "Allah aşkı"nın özel bir yeri ve önemi vardır. Aşk, cana hareket getirir, yakar. Bu aşka, muhabbet ateşi denmektedir.²¹ Bektâşilikte "elif" harfi, şekil itibarıyla düz olmasından ve yukarıyı işaret etmesinden dolayı, ruhûn yukarıya; Allah'a ulaşmasını sembolize etmektedir. "Cim" ve "dal" çeşitli şekillerde açıklanır. Cimin cemâlullah; yani Allah'ın güzelliği, dalın da Allah aşkı okyanusuna dalmak anlamına geldiğine inanılmaktadır.²²

Âşıklar, söz ve halleri ile insan-ı kâmilliğe kadar giden yolda "öncü" olmuşlardır. Kaygusuz Abdal, tâliblere âşıkların yollarından gitmelerini tavsiye etmektedir: "Elinden geldiği kadar, âşıkların yolundan git. Onların söylediklerine kulak ver. Çünkü âşıklar, Hakk'ı tanıyan ve doğruyu görenlerdir. Âşıkların dışında kalanlar kördürler. Bunlar, dünya için çalışırlar ve âşıklardan başkalarını kendilerine köle ederler. Halbuki âşıklar, hakşinastırlar. Müşkilerini halletmiş olup, hedeflerine ulaşmışlardır. Bunlar, dünyayı düşündükleri gibi âhireti de düşünürler. Peygamber'in izindedirler ve başkasına ümit bağlamazlar. Bunların dışında olanlar, abesle uğraşanlardır. Doğru yolu tutmuş bir insanın hayalleri, onu bu dünyadan alır, ulvî dünyaya götürür ve Hakk'a ulaştırır. Onların yanında Hakk'tan başka bir şey konuşulmaz."²³ Âşıklar, Allah sevgisi ile yaşamaya alışmışlardır. İstedikleri, bizzat görüldüğü için iddialaşma ve kavgalardan uzaklaşmışlardır.²⁴ İnsanlar, dünyanın malını, mülkünü paylaşmak için tartışıp dururken, onlar Allah aşkı ile doymuşlar, ondan başka şeylere iltifat etmemişlerdir. Muradlarına kavuşunca, başka isteklerden kurtulmuşlardır. Kendileri

²⁰ Kaygusuz Abdal, *Kitab-ı Miglate*, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1983, Kültür Bakanlığı Y., s. 87-88.

²¹ Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, sad. Hüseyin Özbay, Ankara, 1996, Kültür Bakanlığı Y., s. 27.

²² John Kingsley Burge, *Bektâşilik Tarihi*, İstanbul, 1991, Ant Y., s. 110.

²³ Kaygusuz Abdal, *Dilgüşâ*, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1987, Kültür Bakanlığı Y., s. 64.

²⁴ Seyyid Ahmet Rifat Efendi, *Mir'âtü'l-Mekâsîd fi Def'i'l-Mefâsîd*, İstanbul, 1293 H., s. 59.

dünyadadır. Alırlar, satarlar, kazanır ve harcarlar. Fakat kalp ve gönülleri sürekli Hak ile beraberdir.

1. Âşık ve Dünya Sevgisi

Eserlerinin pek çok yerinde aşk ve aşkın mekanı olan kalp hakkında bilgi veren Hacı Bektâş Velî'ye göre, kişiyi aşktan alıkoyan yegâne engel dünya sevgisidir.²⁵ Kalbini dünya sevgisi ile dolduranlar devamlı onu elde etmek için mücadele ederler. Birilerini engellemek, birilerinin hesaplarını boşa çıkarmak için plan ve projeler yaparlar. Hacı Bektâş Velî'ye göre ise dünya; mezbeleden başka bir şey değildir ve dünyaperestler de hiçbir zaman ondan ayrılmazlar.²⁶ Fakat dünyayı tam manasıyla elde etmek de mümkün değildir. Hacı Bektâş Velî, dünya hakkında şunları söyler: “Dünyayı zahmetle elde ederler ve hasetle muhafaza ederler; hasretle de ellerinden çıkarırlar.”²⁷ Ona göre dünya, müslümanların birbirleri ile mücadele etmelerine değmeyecek kadar değersizdir. Değerli olan bir şey varsa o da, Allah ve Allah'ın yarattıklarına karşı sevgi duymaktır.

Günümüz psikologlarından Erich Fromm, para tutkusunun peşinde koşan bir kişinin bu yönelişin denetimine girmiş olduğunu söylemektedir. Para, o kişinin taptığı puttur. Kendi içinde her şeyden soyutlayarak para açlığı biçiminde dışarıya yansıttığı puttur. Böylece insan, bütünüyle insan elinden çıkma nesnelere oluşan bir dünya yaratmıştır. Ne var ki kendi eliyle yarattığı bütün bu şeyler, onun üstüne çıkmıştır. Kendisini, yaratıcılık gücü olan bir merkez olarak değil de, elleriyle yaptığı bir robotun kölesi olarak algılar.²⁸

Virânî Baba Hak âşığının dünya ve onun içindekileri bakışımı bir beyitinde şöyle açıklamaktadır:

*“Âşıklar dâr-i dünyanın ne mâline ne zehrîne,
Mukayyed olmadı asla hemen aşktır murâdullah.”*²⁹

Âşıklar, “terk-ü dünyâ, terk-ü ukbâ ve terk-ü terk” etmişlerdir. Onların tek isteği Allah'a ulaşmak (vuslat)tır. Niyâzî Mısırî, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

*“Dünyâyı nider âşık, ukbâyı nider sâdık,
Mısırî ola gör ayk sen vuslata erince.”*³⁰

Âşıklar, Allah aşkının doyulmaz tadına varınca, bundan mahrum olan insan-

²⁵ Hacı Bektâş Velî, *Kitabü'l-Fevaid*, s. 15.

²⁶ Hacı Bektâş Velî, *a.g.e.*, s. 15.

²⁷ Hacı Bektâş Velî, *a.g.e.*, s. 56.

²⁸ Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, s. 137-138.

²⁹ *Aşık Virânî Divânı*, haz. M. Halid Bayrı, İstanbul, 1957, Maarif Kitaphanesi, s. 59.

³⁰ *Niyâzî Divânı*, Maarif Kitaphanesi, ts., s. 62.

ları tenkîd etmekten de geri durmamışlardır. Çünkü, onlar bilmektedirler ki, kibrin, kibrin ve hasedin sebebi, sevgiyi dünyaya yöneltmektir. Yunus, âşık olmayan insanı, yemişsiz ağaca benzetmektedir. Ona göre aşk, insanın varoluşsal tezâhürüdür. Âşık olmayan insan, varoluş amacına uygun yaşamıyor demektir:

“Âşık olmayan âdem benzer yemişsiz ağaca,
Ağaç yemiş vermeyince yakarlar kapkarece.”³¹

Burada insan yemişi olmadığı için yakılan ağaca benzetilerek, Cehennemdeki ateş hatırlatılmak istenmektedir. Bu dünyada Yaraticısı olan Allah’a aşkla bağlanmayan, O’nu bilmek ve bulmak için çalışmayan insanın hiçbir işe yaramadığı düşüncesiyle âhirette Cehennem odunu olacağına³² dikkat çekilmektedir.

Yunus’a göre aşk, insanın elinden tutan, doğru yolu gösteren bir varlıktır. Yine bu anlamda aşkı, camideki imama benzetir. Gönül ise, onun cemaatidir.³³

Allah aşkı, O’na âşık olanlar tarafından şiirlerde işlenmiştir. Niyâzî Mısrî, Allah aşkının güzelliğini ve vuslata ermeyi o kadar çekici bir dille ifade etmektedir ki, bu mısraları okuyan veya dinleyen bir tâlibin âşıklıktan başka bir yol tercih etmesi zor görünmektedir:

“Ey Allahım seni sevmek ne güzeldir ne güzeldir,
Yolunda bâş ü cân vermek ne güzeldir ne güzeldir,
Visâlin derdine düşmek, yanup aşk oduna pişmek,
Sonunda Sana erişmek ne güzeldir ne güzeldir.”³⁴

Virânî Baba, aşkın mânevî yolculuğunda kişiye nasıl yol gösterdiğini ispatlamak istercesine peygamberlerden örnekler vermektedir. Ona göre aşk, zorlukları kolaylığa çeviren bir yardımcıdır:

“Bu aşk eyler kişiyi Hakk’a vâsıl,
Halîl’in ateşinin gülzârıdır aşk,
Kamu aşk ehlinin aşktır nemâsı,
Mûsâ’nın ‘len terâni’ nârıdır aşk,
Muhammed aşkına var etti Kadîr,
Serâser dü sera izhâr eder aşk.”³⁵

³¹ Yunus Emre Divânı, İstanbul, 1954, Maârif Kitaphanesi, s. 109.

³² “Yapamazsınız -ki yapamayacaksınız- o takdirde, inkâr edenler için hazırlanan ve yakıtı insanlarla taş olan ateşten sakının.” Bakara, 2/24.

³³ Bkz. Yunus Emre Divânı, s. 288.

³⁴ Bkz. Niyâzî Divânı, s. 162.

³⁵ Bkz. Âşık Virânî Divânı, s. 122.

2. Âşık ve Kur'an-ı Kerîm

Hakk âşığı şâirler, âşıkların ayırmedici özelliklerinden de bahsederek, aşkı sevdirmeye çalışmışlardır. Aşkın ve âşığın mahiyetini açıklayarak, yolu kolaylaştırmayı düşünmüş olmalıdırlar. Âşık, öncelikle Mâşûk'u olan Allah'ın Hz. Muhammed'e vahyettiği Kur'an'a çok düşkündür. Kur'an âşığı olduğu Hakk'ın kelâmıdır. Hacı Bektâş Veli, *Makâlât* adlı eserinde; kalbi Allah aşkı ile dolu olanların, bir gün mutlaka Allah'a kavuşacaklarını ifade etmektedir.³⁶ Fakat Allah'a kavuşmak için âşığın, gönlünü ve kulağını Kur'an-ı Kerîm'deki mesajlara açması gerekmektedir. Âşık Kur'an'ı sadece dinlemekle kalmaz, çok sevdiği Rabb'inin âyetlerini çok okur; canı ve gönlü ile Kur'an'ı sever.³⁷ Vaktini onunla geçirir. Çünkü Kur'an, çok sevdiği Rabbinden, çok sevdiği Habîbi vasıtasıyla insanlığa iletilmiştir. Bu yüzden Bektâşi âşıklarının şiirlerinde, yüzlerce âyete telmih bulunmaktadır. Kur'an'ı gece gündüz okuyan âşık, aşkın sınır tanımayan bir deniz olduğunu yine Kur'an'dan öğrenir ve şöyle söyler:

*"Bu aşk bir bahr-i ummandır bana hadd ü kenâr olmaz,
Delilim sır-ı Kur'an'dır bunu bilende âr olmaz."*³⁸

Hacı Bektâş Veli, Kur'an'ın mâşuktan âşığa bir mektup olduğunu söyleyerek, çevresindekilere şu telkinde bulunmaktadır: "O halde ey derviş! Bilesin ki; Kur'an Allah kelâmıdır. Hz. Peygamber'e amel etmesi ve elçi olarak halka bildirmesi için indirilmiş bir kitaptır. Ey derviş! Bilesin ki; yüce Allah'ın rızasını kazanmak ve Hz. Mustafâ'ya itaat etmek Kur'an'ın emridir. Buna göre kendini Kur'an'a lâyık hale getirmeyen, onunla aydınlanmayan, onun rahmetini ve izzetini kazanmayan kör olmuş demektir. Her kim, onu okur, duyar ve unutursa, onunla amel etmezse, yüce Allah'ın şu buyruğundan kurtulamaz: *'Benim kitabımdan yüz çeviren kişinin dar bir geçimi olur ve kıyamet günü de onu kör olarak haşrederiz.'*³⁹ O zaman bu kör adam, *'Allah'im beni neden kör olarak haşrettin? Oysa ki ben görüyordum'*⁴⁰ diyecek. Allah da buyuracak ki; *'Bizim âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttun şimdi de biz seni unuttuk.'*"⁴¹

Hakk'ın sözüne (Kur'an'a) ve hak (doğru) söze kulak vermek, kişinin kalbini kötü duygu ve düşüncelerden arındırarak, aşk denizinde yol almasına yardımcı olur. *Şeyh Safi Buyruğu*'nda aşkın, kalbi temizleyen bu fonksiyonuna işaret edilmektedir:

³⁶ Bkz. Hacı Bektâş Veli, *Makâlât*, s. 29.

³⁷ Âşığın Kur'an'a bağlılığı konusunda bkz. Aşık Paşa-yı Veli, *Garibnâme*, haz. Bedri Noyan, Ankara, 1998, Ardiç Y., s. 153.

³⁸ İsmail Özmen, *Alevî-Bektâşi Şiirleri Antolojisi*, Ankara, 1995, Saypa Yayın Dağıtım, c. II, s. 499.

³⁹ Tâ hâ, 20/124.

⁴⁰ Tâ hâ, 20/125.

⁴¹ Tâ hâ, 20/126; Hacı Bektâş Veli, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, s. 20-22.

*“Hak söze kanmayınca,
Hakk’a dayanmayınca,
Kalbinin pası gitmez,
Aşka boyanmayınca.”*⁴²

Hakk’ın sözü olan Kur’ân’ı sürekli okuyan âşık, Kur’an ahlâkı ile ahlâklana-
rak, yürüyen bir Kur’an haline gelir. Artık onun sözleri de Kur’an’dan başka bir
şey değildir. Âyetle konuşur. Eşya ve hâdiselere Kur’an perspektifinden bakar.
Yunus Emre, âşığın geldiği bu mânevî dereceyi şu beyitte dile getirmektedir:

*“Sayru olmuş iniler Kur’an ününü dinler,
Kur’ân kendisi olmuş kendi Kur’ân içinde.”*⁴³

Hânedân-ı Ehl-i Beytten olan Hak âşıklarının Allah sevgisi ile Kur’an sevgi-
sini bir araya getirmeleri, sürekli ikisine birden vurgu yapmaları Hazret-i Pey-
gamber’in *“Size, uyduğunuz takdirde benden sonra asla sapıtmayacağınız iki
şey bırakıyorum. Kur’ân-ı Kerîm ve Ehl-i Beytim. Bu iki şey, Cennette Kevser
havuzunun başında, bana gelip (hakkınızda bilgi verinceye kadar) birbirlerin-
den ayrılmayacaklardır”*⁴⁴ hadîsini akla getirmektedir. Hazret-i Peygamber’in
tertemiz nesli, dedeleri olan Allah Rasûlü’nün bıraktığı emanet olan Kur’an’ın
okunmasını, anlaşılmasını ve içerisindeki prensiplerin uygulanmasını temîn et-
meye çalışmışlardır. Çevrelerindeki insanlara Allah sevgisinin kaynağının
Kur’an olduğunu öğretmeye gayret etmişlerdir.

3. Âşık ve İbâdet

“Ölmeden önce ölme” sırrına eren âşığı bu dünyada Rabbine kavuşturacak ve
mâşûku ile buluşturacak yegâne eylem O’na kulluk ve niyâzda bulunmak, ibadet
ve münâcât etmektir. Gerçek âşık, sevdiğine hizmette bulunup, isteklerine boyun
eğmek, sevgilisinin yüzüne bakabilmek, sözünü işitip O’nunla konuşabilmek,
her zaman O’nu beklemek, konuşmasını bitirdikten sonra, isteklerini yerine ge-
tirmesi için O’na yakarıştta bulunmak ister. Âşık, bir vaktin namazını bitirdikten
sonra, gelecek olan vakti istek ve özlemle beklemeye başlar. Onun için her bir na-
mazın vakti, Allah’a vuslat demektir. O’na, O’nun gönderdiği Kur’an’ı okuyarak
ibâdet eder.⁴⁵ Gül Baba *Feyznâme*’sinde bu olguyu dile getirmektedir:

⁴² *Şeyh Safî Buyruğu*, çev: Mustafa Erbay, Ankara, 1994, Ayyıldız Y., s. 74.

⁴³ *Yunus Emre Divanı*, s. 127.

⁴⁴ Tirmizî, *Menâkıb*, 77, 3790.

⁴⁵ Seyyid Ahmet R. Efendi, a.g.e., s. 169.

“Âşık olmakdır Hak’ka kılmak nemaz,
Âşık-ı hak isen iyle pes niyâz.”⁴⁶

Çok sevdiği Rabbine yakınlaşmak için, farz olan ibadetler dışında nâfilelere devam eder. Büyük Allah dostları, iç dünyaları ile Hakk’a ulaşabilmiş iken, dış dünyaları ile de ibadetlere devam etmişlerdir.⁴⁷ Rabblarını fikir, O’na şükür ve O’nu zikirden geri durmamışlardır. Âşık Paşa-yı Velî, bunu âşık için bir zorunluluk olarak görmektedir:

“Âşıka vacibdür şükr’eylemek,
Şükr’ile Allah adın zikreylemek.”⁴⁸

Önemli olan âbidlik makamından âşıklık makamına yükselebilmektir. Hacı Bektâş Velî, zâhidin yetmiş yıllık ibâdetinin ârifin bir saatlik tefekkürüne, ârifin yetmiş yıllık tefekkürünün de muhibbin bir saatlik münâcâtına eşit olduğunu söylemektedir.⁴⁹

Hacı Bektâş Velî, ibadetlerin Cennet sevgisi veya Cehennem korkusu için değil, Allah sevgisi için yapılması gerektiği görüşündedir. Ona göre; müminin uğraşısı üç çeşittir: İbadet, ubûdiyet ve ubûdet. İbadet; Cennet sarayları, hûri-gılmanlar ve Cennet nimetlerinden faydalanmak için yapılır. Ubûdiyet; Allah’a yakınlaşmak ve uhrevî dereceleri elde etmek için yapılır. Ubûdet ise; Allah’ın zatı ve sevgisi için yapılır.⁵⁰ Böylece, yapılan ibâdetler niyetlere göre derecelendirilmiş olmaktadır. Önemli olan Cennet ve uhrevî derecelerin ötesindeki; Allah’ın zâtını hoşnut etme ve sevgisini kazanma hedefini gözetebilmektir.

Hacı Bektâş Velî, ibadetleri yukarıdaki bakış açısıyla değerlendirmektedir. Namazın sonu ilâhî olgunluk, zekâtın sonu gönlü Hak’tan gayri şeylerden temizlemek ve samîmiyetle Hakk’ın sevgisine yer vermektir. Orucun sonu ise, Hak’la zenginleşmek ve maddî şeylerden uzak durmaktır.⁵¹ Hünkâr’a göre oruç ibadetinin halk (şeriat kapısındakiler) derecesinde, seçkinler (tarikat kapısındakiler) derecesinde ve seçkinlerin seçkini (hakikat kapısındakiler) derecesinde olmak üzere üç seviyede yerine getirilmesi mümkündür. Birinci derecedeki oruçta, karın ve cinsel organlar orucu bozan şeylerden korunmaktadır. İkinci derecedeki oruçta, göz nâ-mahreme bakmaktan, kulak uygunsuz sözleri duymaktan ve dil haksız yere konuşmaktan korunmaktadır. Üçüncü derecedeki

⁴⁶ Feyznâme-i Misâli Gül Baba (II. Bölüm), haz. Hacı Yılmaz, *Hacı Bektaş Velî Dergisi*, S. 16, ss. 165-174, s. 169.

⁴⁷ Seyyid Ahmet R. Efendi, a.g.e., s. 61.

⁴⁸ Âşık Paşa-yı Velî, *Garibnâme*, s. 223.

⁴⁹ Hacı Bektâş Velî, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*, s. 48, 49.

⁵⁰ Hacı Bektâş Velî, a.g.e., s. 18.

⁵¹ Hacı Bektâş Velî, a.g.e., s. 42.

oruçta ise, gönül Hak'tan gayri her şeyden korunmaktadır.⁵² Birinci derecedeki oruç nefsi arındırmakta, ikinci derecedeki oruç kalbi temizlemekte, üçüncü derecedeki oruç ise, rûhu yüceltmektedir. Nihâî hedef, Hakk'a ulaşmaktır.

Allah'ın yaratmış olduğu eşyâdaki hikmet ve incelikleri büyük bir ibret ve hayranlıkla seyreder. Halkda Hâlık'ı görür. Derin tefekküre dalan âşığın hayranlığı katlanarak artınca, Pâdişâhu zikretmeden, adını anmadan duramaz. Kendi ismi de âşık olan Âşık Paşa-yı Velî, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

*“Âşıkın gönlü dolubdur ibrete,
Dili anun yoldaş oldu hikmete,
Hâlık'ın halkın hemîşe fikr'ider,
Fikr içinde Padişah'ı zikr'ider,
Halka bakmaktan dilek Hâlık durur,
Maksudu Oldur Ana âşıkdurur.”⁵³*

Allah'ın güzel isimlerini devamlı anan âşık, nefsini eğiterek, kalbini kötü duygu ve düşüncelerden arıtır. Yunus, aşkın tâlibi nasıl eğittiğini, *“Âşk davâsın kılan kişi, hiç anmaya hürs ü hevâ”*⁵⁴ sözüyle ifade etmektedir. Hürs ve hevâdan kurtulan kişi, ilâhî aşkı doyasıya tadar ve her mânevî makâmı geçerken “daha yok mu” der.⁵⁵ Niyâzi Mısri ise, Allah'ın adının zikredilmesinin âşığın her ânını dolduran zevkli bir uğraş olduğunu ifade etmektedir:

*“Hakk'ı seven âşıkların eğlencesi tevhid olur,
Âşk oduna yanıkların eğlencesi tevhid olur.”⁵⁶*

O, gece gündüz Rabbini anmakla meşguldür. Bu yüzden de, gözünde uyku yoktur. Yemek yeme gibi bedensel ihtiyaçlarını, kendisini yaşatacak kadarıyle gidermektedir. Dost'tan başka hiçbir şeyi anmaz. Onu ne dünya, ne de onun içindekiler aldatabilir. En önemlisi ise, Hakk âşığı kimseyi aldatmaz. Çünkü, insanları aldatmasını gerektirecek tutku, hürs ve arzulardan kurtulmuş, hürriyetine kavuşmuştur.

*“Dinle şimdi âşıkâ ışk neyleye,
Şoldurur kim göze uyku gelmeye,
Dutmaya uyku anun gözlerini,
Gözleye ol dün ü gündüz yar'ini,*

⁵² Hacı Bektâş Velî, a.g.e., s. 41.

⁵³ Âşık Paşa-yı Velî, a.g.e., s. 304.

⁵⁴ Bkz. Yunus Emre Divânı, s. 93.

⁵⁵ Seyyid Ahmet R. Efendi, *Mir'âtü'l-Mekâsîd fi Def'i'l-Mefâsîd*, s. 61.

⁵⁶ Niyâzi Divânı, s. 158.

*Yimek ile uyku anda kim ola,
Gönül dostu sevmeğe muhkem ola,
Anmaya hiç dosttan ayruk kimseyi,
Terk ede dost dostluğuçün dünyeyi,
Dosttan ayruk kimseye bağlanmaya,
Cümle âlem mülküne aldanmaya.”⁵⁷*

Hünkâr, *Şerh-i Besmele* adlı eserinde ise daha çok Allah’ın esirgeyicilik ve bağışlayıcılık anlamlarına gelen ve *Besmele*’nin içinde geçen Rahmân ve Rahîm isimleri üzerinde durmaktadır. Allah’ın Rahmâniyet ve Rahîmiyet’ini bizzat Allâh Teâlâ’nın bir hadîs-i kudsîdeki (metni Hz. Peygamber’e, anlamı Allah’a ait hadîs) ifadesine dayandırmaktadır: “Ya Muhammed! Benim en yüce adım Allah’tır. Onun içindir ki, Allah’tan ayrı adlarım varsa, hepsi sıfattır. Nitekim Hâlık (yaratan) deyinince, yaratıcılığım belirir. Rahmân (esirgeyen) deyinince, Rahmet’imin çokluğu belirir. Rahîm (bağışlayan) desinler, uçmağı (Cennet’i) makam olarak vereyim. Allah desinler, perdeyi kaldırayım, yüzümü göstereyim. Ey korkucular! (Allah’tan korkanlar) Rahmân deyin ki, sizi korktuğunuzdan yana güvenli kılayım. Ey umucular! (Allah’tan umutlarını kesmeyenler) Rahîm deyin ki, umduğunuza eresiniz. Ey âşıklar! Allah deyin ki, düşmanların eziyetinden kurtulup Dost’a (Allâh’a) kavuşasınız.”⁵⁸

Hacı Bektâş Velî, kalbi Allah aşkı ile dolu olanların, Allah’a kavuşacaklarını ifade etmektedir.⁵⁹ “Dost” yolunun sonunda varılacak yer “aşk şehri”dir. Aşk şehrine varmak meşakkatlidir. Mücâhede gerekir. Yunus Emre, bu yolun sonunda varılacak aşk şehrinin “yedi kapısı”ndan bahsetmektedir. Birinci kapıda bir kişi vardır. O, yolcuya “selâm ol sen, miskinlik bulasın” der. İkinci kapıda, gelenleri korkutup kaçırın “iki arslan” vardır. Üçüncü kapıda gelenlere hücum ederek onları yoldan döndürmek isteyen “üç yılan” vardır. Dördüncü kapıda ise, dört “pîrler” vardır. Beşinci kapıda, yolcuyu yolundan alıkoymak için ona türlü şeyler satmak isteyen “beş ruhban”, altıncı kapıda ise, yolcuyu yolundan çevirmek isteyen “güzel bir kız” vardır. Yedinci kapıda ise, “yediler” oturur. Yolcuyu “kurtuldun, gir dost yüzün göresin” diye karşılırlar.⁶⁰ Bütün engelleri sabır ve sebatla aşmayı başaran kişi, aşk şehrine girebilecektir. Aşk şehrine varmak isteyen âşık, akli ölçü, aşkı delil, nefsi zelil eder. Ahlâkı Hz. Peygamber’e, huyu Hz. Ali’ye benzer. Deniz gibi derin, yer gibi sakin, ateş gibi pişirici olur. Su gibi daima yola varır.⁶¹

⁵⁷ Âşık Paşa-yı Velî, *a.g.e.*, s. 252-253.

⁵⁸ Hacı Bektâş Velî, *Şerh-i Besmele*, haz. Rüştü Şardağ, Ankara, 1993, Kültür Bakanlığı Y., s. 8.

⁵⁹ Hacı Bektâş Velî, *Makâlât*, s. 29.

⁶⁰ Yunus Emre *Divânı*, s. 230-231.

⁶¹ Kaygusuz Abdal, *Dilgüşâ*, s. 73.

II. Hz. Peygamber'e Duyulan Sevgi

Bektâşilikteki yaygın din eğitimi faaliyetlerini etkili hale getiren unsurların en önemlisi, Hz. Peygamber'e duyulan sevgidir. Tekke ve dergâhlarda verilen din eğitiminin, eğitime muhatap olan dervişlere "rol modeli" olarak sunduğu en önemli kişi; hiç şüphesiz İslâm Peygamberi, Hz. Muhammed'dir. Temel Bektâşî kaynaklarının hemen hepsi *besmele*, *hamdele* ve *salvele* ile başlamaktadır.⁶² Peygambere olan bağlılık, Hoca Ahmed Yesevî'den Yunus Emre'ye kadar pek çok mutasavvıfın işlediği önemli konular arasındadır.

Şeyh Safi Buyruğu'nda, Hz. Muhammed hakkında şu ifadeler yer almaktadır.

*"Yüz yirmi dört bin Nebi'ye Muhammed oldu ser,
Üç yüz on üç mürseller içinde oldurur server,
Yüz yirmi dört velinin evrendesidir ol Şah,
Nice mürseller eşiginde afitâb çeker."*⁶³

O, bütün nebilerin ve velilerin başıdır. Bir Bektâşî için, üstün niteliklere sahip bir Peygamber'e ümmet olmak, övünç kaynağıdır. Hz. Peygamber'e duyulan bu coşku hâli, pek çok Bektâşî şâiri tarafından mısralara taşınmıştır. Tâlib ve dervişlerin ezbere bildikleri bu şiirler, Hz. Peygamber hakkındaki duygusal yakınlık, saygı ve sevgiyi sürekli canlı tutmuştur.

Virânî, Hz. Peygamber'e duyduğu sevgi ve bağlılığı şöyle ifade etmektedir:

*"İki âlemde sultandır Muhammed,
Habîb-i nûr-u Rahmân'dır Muhammed,
Muhammed'dir şefî'i mü'minânın,
Usûl-ü dîn ü îmandır Muhammed,
Muhammed'den ümidin kesme dâim,
Cemî'i derde dermândır Muhammed,
Muhammed âlini kim sevmez ise,
Onlara külli düşmandır Muhammed."*⁶⁴

Niyâzî Mısıri, Hz. Peygamber hakkındaki düşüncesini daha da ileri boyutlara taşıyarak insanlığı bir ağaca, diğer varlıkları yapraklara, Peygamberleri meyvelere, Hz. Muhammed'i ise ağacın tohumuna benzetmektedir:

⁶² Bkz. *Menâkıb-ı Hacı Bektaş Veli*, haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul, 1958, İnkılâp Kitabevi, s. 1; *İmam Cafer-i Sâdık Buyruğu*, haz. Adil Ali Atalay, İstanbul, 1998, Can Y., s. 11.

⁶³ *Şeyh Safi Buyruğu*, s. 62.

⁶⁴ *Âşık Virani Divânı*, s. 33-34.

“Cihan bağında insan bir şecerdir gayriler yaprak,
Nebiler meyvadır sen zübdesin yâ Rasûlallah.⁶⁵

Hız. Muhammed, iki âlemin şâhididir. Bütün güzelliklerin kaynağı olan Hız. Peygamber, Allah tarafından kullara vasıtasız olarak öğretilen ilim ve Allah’a ait sırlar anlamına gelen “ilm-i ledün”ün kaynağıdır.⁶⁶ Âlemin övüncü ve dinin şehsuvâridir:

“Fahri âlem şehsuvâr-ı mülk-i dîn,
Mustafa hatm-i cemi-i mürselîn.”⁶⁷

Hız. Peygamber, kaynaklarda sadece duygusal yönden konu edilmemiştir. Bilişsel boyutta da mesajlar verilerek, onun örnek kişiliğine dikkat çekilmiş; Bektâşî babaları, kendilerine ait eserlerde Hız. Peygamber’in şahsiyet özelliklerini ve ahlâkını da işlemişlerdir. Mesela; *Veli Baba Menâkıbnâmesi*’nde Hız. Peygamber, hilye-i şerif (Allah Rasûlü’nün dış görüntüsü)inden başlanarak⁶⁸ örnek ahlâkı ile birlikte dervişlere tanıtılmaktadır. Burada dikkat çeken, Hız. Peygamber’in daha çok insan ilişkileri ve ahlâk açısından tanıtılıyor olmasıdır. Bunun nedeni, şu şekilde izah edilebilir: Bektâşî tekkelerinde psiko-sosyal hayatında uyumlu, verimli ve yüksek ahlâka sahip bir insan tipi yetiştirilmek istenmektedir. Dolayısıyla Hız. Peygamber’in daha çok topluma yönelik olarak sergilediği örnek davranışları sözkonusu edilmektedir. Yine *Veli Baba Menâkıbnâmesi*’ne dönecek olursak, bu eserde Hız. Peygamber’in insanlarla nasıl iletişim kurduğu, iletişim kurarken öfkelenmeden, tevâzû, sabır, nezâket ve güleriyüzle nasıl konuştuğu gibi konular işlenmektedir.⁶⁹

Gerek dergâh içinde, gerekse dergâh dışında dervişe en çok lâzım olacak konular bunlardır. Derviş, İslâm’ı tasavvuf nosyonu içinde çevresine takdim eden, bir nevi din eğitimi-öğretimi yapan bir insandır: Onun herşeyden önce iletişim becerilerini geliştirmeye ihtiyacı vardır ve bu konuda en büyük örnek Hız. Peygamber’dir.

Menâkıbnâme’de Hız. Peygamber’in insanların istek ve ihtiyaçlarına nasıl cevap verdiği, onları hayırlı işlere nasıl yönlendirdiği, tefrika ve ihtilâfa sebep olabilecek söz ve davranışlardan nasıl kaçındığı gibi mevzûlar da işlenmektedir ki, Veli Baba’nın bu önemli konularda mürşîd konumundaki “baba”lara mesaj

⁶⁵ Niyâzî Divânı, İstanbul, Maarif Kitaphanesi, s. 72.

⁶⁶ Şevki Koca, *Melâmi-Bektâşî Metaforunda İrşâd Paradigması Mûrg-i Dil*, İst, 1999, Nazenin Y., s. 12.

⁶⁷ *Feyznâme-i Mîsâli Gülbaba* (I.Bölüm), haz. Hacı Yılmaz, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S. 15, ss. 95-105, s. 103.

⁶⁸ Bkz. *Veli Baba Menâkıbnâmesi*, haz. Bedri Noyan, İstanbul, 1995, Can Y., s. 181-184.

⁶⁹ Bkz. a.g.e., s. 184-186.

verdiği düşünülebilir.⁷⁰ Ashâbın O'nun meclisindeyken oturma ve konuşma âdabını anlatan⁷¹ Veli Baba'nın şöyle bir yaklaşım takip ettiği görülmektedir: Onun öğretim sürecinin başında belirlediği temel amaç, tekke ve dergâhlardaki "âdâb ve erkân"ın teşekkülüdür. Bu nedenle, Hz. Peygamber'i anlatırken seçtiği konu ve örnekler, daha çok derviş ve babaların tekke hayatlarını düzenleyecek niteliktedir.

Veli Baba, Hz. Peygamber sevgisini Peygamber ahlâkı ile bütünleştirmiştir. Hz. Peygamber'in rüyada görülmesi konusunu anlatırken tarikatla ilgili ilkelere de dikkat çekmektedir: "Rasûlullah Efendimiz'i görmek, insanın içini her türlü fenâ huylardan temizlemesi, kalbini şehvî isteklerden arındırması ile mümkün olur. Nitekim Rasûlullah Efendimiz buyurmuştur ki; *'insan cesedinde bir et parçası vardır ki; o et parçası sağlam (doğru) olduğu zaman, cesedin hepsi sağlam (doğru) olur. O et parçası bozulduğu zaman, cesedin hepsi bozulur. Ey ahabım! O et parçası, insanın kalbidir.'*"⁷² Bu nedenle Hasan ve Hüseyin soyundan gelen seyyidler, bu hadis-i şerifin hükmünü amellerinde ilke haline getirmişlerdir. Bütün güçlerini, Hak Subhanehû ve Teâlâ Hazretlerinin rızasını kazanmaya hasretmişler; Allah'tan başkasına meyletmemişlerdir. Tarikeleri, zikir, fikir, az yemek, az uyumak, az konuşmak, şöhretten çekinmek ve *'eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin'*⁷³ âyetine uygun olarak, Rasûlullah'a ittiba olmuştur. Rasûlullah'a ittiba O'nun yaptığı ibadetleri yapmak, O'nun terkettiklerini terketmekle olur. Allah'a ulaşmak, Rasûlullah'a uyma şartına bağlanmıştır."⁷⁴

Veli Baba'ya göre Rasûlullah'a ittiba, zâhirî ve bâtinî olmak üzere iki kısımdır. Zâhirî ittiba, farzları yerine getirmek, haramlardan ve mekruhlardan kaçınmaktır. Muhammed ahlâkı ile ahlâklanıp, kulluğun gereklerini yerine getirmek ve dünyevî isteklerden vazgeçmektir. Allah'tan gayrına sevgi duymayı terk ederek uhrevî amelleri yapmak, fakirliği tercih etmek, âlimlere saygı ve insanlara sevgi göstermektir. Bâtinî ittiba ise, Allah'ın nimetlerini tefekkür etmek, Allah Teâlâ'ya aşk ve muhabbet duyup O'na kavuşmayı istemektir. Korku ile ümit arasında olup, her halde Allah'a hüsnü zan etmek, rızasını talep ve şükretmektir. Allah'a karşı gelmeme konusunda sebat ve istikâmet üzere olmaktır. Murâkabe ile, mürşidin güzel hallerini hatırlamaktır. Veli Baba, bu hal üzere devamlılık sağlayan ve Ehl-i Beyt'i seven bir kimsenin iştîdat derecesi ve kabiliyetine

⁷⁰ Bkz. a.g.e., s. 189-192.

⁷¹ Bkz. a.g.e., s. 191.

⁷² Müslim, *Müsâkât*, 107; Dârimi, *Büyü'*, 1; İbn-i Mâce, *Fiten*, 14.

⁷³ Âl-i İmrân, 3/31.

⁷⁴ *Veli Baba Menâkıbnâmesi*, s. 172-173.

göre “Kim Allah’a ve Rasûlü’ne itaat ederse, işte onlar Allah’ın nimetine eriştiği Peygamberlerle, şehidler ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır”⁷⁵ âyetine muhâtap olacağını haber vermektedir.⁷⁶ Veli Baba, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt’e duyulan muhabbetin, onların yolundan gitme eylemini beraberinde getirmesi gerektiği görüşündedir. Aksi takdirde, âhirette onlarla birlikte olmak mümkün olmayacaktır: “Şu halde Cenab-ı Allah’a istiğfar ve tazar-ru edip günahlarından pişman olmalısın. Rasûlullah Efendimiz’e ve Ehl-i Beyt’ine muhabbet etmeli ve salât ü selâmlarına kemâl-i hırsla devam etmelisin. Emirlerini icrâ edip; nehyettiklerinden kaçınarak onların yolunda çalışmalısın ki, Rasûlullah Efendimiz ve Ehl-i Beyt ile haşrolasın.”⁷⁷

Bektâşi kaynaklarında Peygamber sevgisi ile birlikte Hz. Muhammed’in ahlâkı üzerinde de yoğun bir şekilde durulduğu görülmektedir. Bu anlatımlar sırasında, dervişlerin ahlâkî eğitimleri sürecinde, onlara yol gösterecek ahlâkî ilkelere ağırlık verilmiştir.

*“Gölgesi yere düşmezdi o şâh-ı cihânın,
Nur idi başdan ayağa o rûh-u musavver,
Kim kötülük ederse, ol ona iyilik ederdi,
Saklamazdı kalbinde kudret-i müsekker.”*⁷⁸

Kendisine kötülük edenlere bile iyilik eden Hz. Peygamber, Hz. Ali ile devam edecek olan *fütüvvet* mesleğinin kaynağıdır. Bektâşi tarikatının en önemli erkânı olan dört kapı da, Hz. Peygamber’e dayandırılmaktadır:

*“Ol Muhammed Mustafâ’dır cânımız,
Rûz-ı mahşerde bizim Sultânımız,
Hem şeriat, hem tarikat kânımız,
Ma’rifet sırrı hakikat cânımız.”*⁷⁹

III. Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i Beyt, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’in ailesidir. “Ey Peygamber’in Ehl-i Beyti! Şüphesiz Allah, sizden kusuru giderip, tertemiz yapmak ister”⁸⁰ âyeti nâzil olduğunda, ashâbın Peygamber Efendimiz’e Ehl-i Beytin kim olduğunu sormaları üzerine, Allah Rasûlü Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve

⁷⁵ Nisâ, 4/69.

⁷⁶ Veli Baba Menâkıbnâmesi, s. 177-178.

⁷⁷ Bkz. a.g.e., s. 178.

⁷⁸ Şeyh Safi Buyruğu, s. 62.

⁷⁹ Aşık Virânî Divanı, s. 96.

⁸⁰ Ahzâb, 33/33.

Hız. Hüseyin'i yanına çağırarak, abasının altına almış ve onların Ehl-i Beyti olduğunu ifade etmiştir. Bu olay nedeniyle Ehl-i Beyt, "Âl-i Abâ" olarak da isimlendirilmektedir. Kültürümüzde ise Âl-i Abâ, "beş esmâ" şeklinde telaffuz edilmiştir.

Hız. Ali, sağlığında Hız. Muhammed'in övgüsüne mazhar olmuş bir sahâbî, Hız. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. "Ben kimin dostu isem, Ali de onun dostudur,"⁸¹ "Yâ Ali! Sen dünyada da âhirette de benim kardeşimsin"⁸² "Her Peygamber'in nesli kendisinden, benimkisi ise Ali'den olacaktır"⁸³ hadisleri, Hız. Ali'nin Hız. Peygamber tarafından ne kadar sevildiğini göstermektedir. Hız. Peygamber, Hız. Ali'yi sadece övmekle kalmamış, kendisinden devam edeceğini söylediği nesli olan Ehl-i Beyt'ini, Kur'an'la birlikte mirâs bırakmıştır.⁸⁴

Hız. Peygamber'in bu mesajı, tekke ve dergâhlarda iyi algılanarak Hız. Ali'ye karşı derin ve güçlü bir muhabbet beslenilmiştir. Hız. Ali, İslâm Tasavvuf Düşüncesi'ni derinden etkilemiştir. Onun ilmi, zühd ve takvâsı; yani ibâdet hayatına verdiği önem, sûfiler tarafından örnek alınmasını beraberinde getirmiştir. Gerek Bektâşî dervişleri, gerekse diğer tarikat erbabınca, Hız. Ali'ye "Şâh-ı Velâyet", "Sultânü'l-Evliyâ" lâkabları uygun görülmüştür. Âşık Virânî'ye göre, Hız. Ali'ye duyulan sevgi, Allah'ın inâyetine sebeptir. Çünkü, velâyet kabzasını elinde tutan Hız. Ali, Allah'a giden yolların öğreticisi olmuştur:

*"Her kim ki sever cân ile Şâh-ı Velâyeti,
Hakk'ın anadır çünkü bilesin inâyeti."*⁸⁵

"Haydar-ı Kerrâr", "Şâh-ı Merdân" sıfatlarıyla da anılan Hız. Ali, ilmi yanında cesâret ve şecaati ile de örnek alınmıştır. Onun İslâm'ın yayılması için canı ve malı ile gayret göstermesi, tâlib ve dervişlere örnek olmuştur. Özellikle savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar, destanlaştırılarak Bektâşî, Kâdiri, Rufâî ve Mevlevî tekkelerinde anlatılmış, gönüllerde yer etmiştir. Yemînî, *Faziletname*'sinde onun İslâm'ın yayılması için yaptığı fedâkârlık ve kahramanlıkları şöyle anlatır:

*"Nice putperest ehl- zünnâr (Hıristiyan)
Dîn-i Ahmed'e eylediler ikrâr*

*Nice ger zât kişî ateşperesti
Yıkıp tahtın yüzünü yere bastı*

⁸¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 3714.

⁸² Tirmizî, *Menâkıb*, 3722.

⁸³ Taberânî, *el-Mecmeu'l-Kebîr*, no: 2630; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 10:333.

⁸⁴ Bkz. Tirmizî, *Menâkıb*, 77, 3790.

⁸⁵ *Âşık Virânî Divanı*, s. 110.

*Zülfikâr korkusundan ehl-i zünnâr
Muhammed dinine etmiştir ikrâr.*⁸⁶

Hz. Ali İslâm'ı, Arap Yarımadası'nın dışına kadar götüren bir iman cengâveridir. Bu yönüyle, Allah uğrunda savaşan Yeniçeri'ye, bütün Gazilere ve Alp-lere örnek olmuştur. Yemîni, Hz. Ali'nin sınır tanımayan mücâdele coğrafyasını şu satırlarda dile getirmektedir:

*“Ne Türkistan kaldı ne Bedehşan,
Îmâna davet etti Şâh-ı Merdân.*

*Şehâdet getiren buldu necâtı,
İnanmayan gösterdi memâtı.*

*Muhammed dîni ile tuttu kuvvet,
Küfür ehlinde hiç kalmadı kudret.*⁸⁷

Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî de, hikmetlerinde Ehl-i Beyt sevgisini işlemiş bir Hak âşığıdır. O, İslâm'ın yeryüzüne yayılması sürecine önemli katkılarda bulunan Hz. Ali'nin kahramanlıklarını şöyle destanlaştırmıştır:

*“Sıfat kalsam Ali şîr-i Hüdü'dur,
Ki şemşîr birle kâfiri kıradır.*

*Ali İslâm için kanlar yutadır,
Ki İslâm tuğunu muhkem tutadır.”*⁸⁸

Hadis olarak rivâyet edilen ve Hz. Ali'nin kahramanlığını anlatan; “*Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr*” metni⁸⁹, tekkelerde zevkle okunan *Zülfikârname*'lere “redif”⁹⁰, Yeniçeri Ocağı'nın sancağına “sembol”⁹¹ olmuştur. “Fetâ (genç, yiğit, kahraman)” kelimesinden türetilmiş olan “fütüvvet”, Hz. Ali'nin ilim, cesaret, kahramanlık ve ahlâkını sembolize eden bir kavramdır. Vîrânî Baba, *Lâ fetâ illâ Ali* redifli bir dörtlüğünde, haşır sırasındaki kurtuluşu, Hz. Ali'ye tâlib olmaya bağlamaktadır:

⁸⁶ Yemîni, *Faziletname*, İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, c. II, ss. 52-100, s. 92.

⁸⁷ Yemîni, *a.g.e.*, s. 95.

⁸⁸ Hoca Ahmed Yesevî, *Divân-ı Hikmet*, haz. Hayati Bice, Ankara, 1993, T. D. V. Yayını, s. 56.

⁸⁹ Hadis olarak rivâyet edilen bu metin hakkında yapılan tartışmalarla ilgili olarak bkz. el-Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, c. II, s. 363.

⁹⁰ *Zülfikârname* örneği için bkz. Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, Ankara, 2000, Ardiç Y., cilt III, s. 257.

⁹¹ Bkz. Osman Eğri, “Yeniçeri Ocağının Manevî Eğitimi ve Bektaşilik”, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S. 24, ss. 113-132, s. 117-119.

“Gel dilersen *tâlibseb* bulmaya *ömür-ü necât*,
Görüne rûşen gözüne âlem içre müşkilât,
Hayy olasin haşr olunca içesin Âb-ı Hayât,
Vird edip söyle dilinde lâ fetâ illâ Ali.”⁹²

Fütüvvetin sıfatları Allah’ın isimleri, yapıkları Peygamberlerin isimleri, yemiği mii’minin sıfatı, kokii vahdet, dalları hilim, meyvası ilimdir.⁹³

Fütüvvetnâme ve *Erkânâme*’lerde fütüvvetin on iki şartı olduğu ifade edilmiştir: 1. Eline, beline 2. Diline sahip olmak (edeb) 3. Aşına, işine 4. Eşine sahip olmak (erkân) 5. Küşâde-i Pişânî 6. Küşâde-i dil 7. Küşâde-i hınca olmak 8. Hamûş olmak 9. Ayıp pûş olmak 10. Zehir nûş olmak 11. Sofrası, alını ve gonlii açık olmak 12. Gazabını yutmak, gördüğünü ortmek, görmediğini söylememek.⁹⁴

Bektâşi dervişi, fütüvvetin peygamberlerde şu sıfatlarla tezâhür ettiğini kabul eder ve peygamberleri fütüvvetle alâkalı davranışları açısından da örnek alır: Hz. Adem’de saf yüreklilik, Hz. Nuh’da kurtarıcılık, Hz. İbrahim’de comertlik, Hz. Mûsâ’da vefâkârlık, Hz. Dâvud’da gerçeklik, Hz. Ya’kub’da gözü yaşlılık, Hz. Eyyûb’da sabırlılık, Hz. İsa’da insanlık, Hz. Muhammed’de merhamet. Hz. Ali’de ise, ilim ve cesâret olarak tezâhür etmiştir.⁹⁵

Hz. Ali’nin fütüvveti ile ilgili yaşanmış örneklerin sunulduğu en önemli eserler, kugkusuz *Cenkânâme*’lerdir.⁹⁶ *Cenkânâmeler*, tekke ve dergâhlarda yoğun bir şekilde okunmuş, Hz. Ali’nin İslâm’ın yayılması için yaptığı mücâdeleleri anlatan menkıbeler, dervişlerin zihin ve gönüllerine kazınmıştır. Dervişlerdeki cesâret, kahramanlık, fedâkârlık ve vefâkârlık gibi duyguların geligmesinde bu menkıbelerin tesiri büyük olmuştur. Bektâşi tekkelerinde, Hz. Ali ile ilgili olan ve çok okunan kitaplar şunlardır: *Faziletânâme* (Hz. Ali’nin kerâmetleri anlatılmaktadır)⁹⁷, *Hutbetü’l-Beyân* (Hz. Ali’nin sözleri yazılıdır), *Emirânâme* (Hz. Ali’nin Mâlik bin Ege’ye yazdığı mektup).⁹⁸

Bektâşi dervişinin zihninde Hz. Ali, din ve imanla özdeşleşmiştir. Onun ahlâkını örnek alanlar, örnek olmuğlardır.

⁹² *Aşık Virânî Divanı*, s. 84.

⁹³ Koca, *Melâmi-Bektâşi Metaforunda İrşâd Paradigması Mürğ-i Dil*, s. 229.

⁹⁴ Bkz. İbrahim Arslanoğlu, *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme*, Ankara, 1997, Kültür Bakanlığı Y., s. 40; Koca, a.g.e., s. 231.

⁹⁵ Koca, a.g.e., s. 231.

⁹⁶ *Cenkânâmeler* hakkında bkz. İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenkânâmeleri*, Ankara, 1997, Kültür Bakanlığı Y.

⁹⁷ Bkz. Yeminî, *Faziletânâme*.

⁹⁸ *Kutbetü’l-Beyân* ve *Emirânâme*, imam *Ali Buyruğu* olarak bilinen eserin içinde bölümler halinde bulunmaktadır. Bkz. imam *Ali Buyruğu (Nehcü’l-Belâğa)*, haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul, 1972, Yeni Şark Maarif Kütüphânesi.

Hız. Fâtıma, Hız. Peygamber'in en küçük kızıdır. Hız. Peygamber'e vahy gelmesinden beş yıl sonra, milâdi 615 yılında dünyaya gelmiştir. Ona, Fâtıma (kesilmiş) isminin verilmesinin sebebi, Allah'ın onu ve onu seven dostlarını ateşten (Cehennemden) kesmiş olmasıdır. Hız. Muhammed, bir hadisinde sevgili kızı Fâtıma hakkında şunları söylemiştir: *"Hakikaten Allah, kızım Fâtıma'yı ve onun evlâtlarını ve onları sevenleri ateşten uzaklaştırmıştır."*⁹⁹ Kendisine "beyaz, parlak ve aydın yüzlü kadın" anlamına gelen "Zehrâ" da denilmiştir. "Betül" denmesinin sebebi ise, kendi zamanının kadınlarından fazilet, din ve soyluluk yönünden ayrılmış (ve seçkinlik kazanmış) olmasıdır.¹⁰⁰ Hız. Peygamber, müminlerin gönlüne Hız. Fâtıma sevgisinin yer etmesinde önemli bir yeri olan bir başka hadisinde de şöyle söylemiştir: *"Kızım Fâtıma, geçmiş, gelecek, bütün kadınlardan üstündür. O, vücûdumun bir parçası, gözümün nûru ve kalbimin meyvesidir."*¹⁰¹

Peygamberimizin soyu, Hız. Fâtıma'nın çocuklarıyla devam etmiştir. Hız. Hasan'ın soyundan gelenlere "şerif", Hız. Hüseyin'in soyundan gelenlere ise "seyyid" denmiştir. Hız. Peygamber'in, torunları Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'i çok sevdiğini ve bu sevgisini de açıkça ifade ettiğini kaynaklar nakletmektedir. Sık sık, Hız. Hasan'ı sağ yanına, Hız. Hüseyin'i de sol yanına alarak onlarla birlikte namaz kılmış, namaz sırasında onların sırtına, omuzuna çıkmasına ses çıkarmamıştır. Selâm verdikten sonra, onları kucağına alarak, öpüp koklamış; *"Allâh'ım! Ben bu ikiyi (Hasan ve Hüseyin'i) severim ve onları seven kimseyi de severim"*¹⁰² buyurmuştur. Bir gün, Hız. Peygamber minberde hutbe okurken, Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin, düşe kalka mescide gelmişlerdir. Hız. Peygamber, konuşmasını yarıda keserek aşağı inmiş, onları yanına oturtarak, konuşmasını kaldığı yerden sürdürmüştür. Ama ne acı ki, Peygamber çiçeği olan bu iki yiğit, fitne ve tefrikalara kurban edilerek şehit edilmişlerdir. Bununla birlikte, onların soyundan gelen seyid ve şerifler, Fâtıma ananın emânetleri olarak görülmüş, her zaman sevgi ve saygıya mazhar olmuşlardır.

Yunus Emre, gönlündeki Ehl-i Beyt sevgisini mısralara şu kelimelerle taşımıştır:

*"Şehidlerin ser çeşmesi evliyânın bağı başı,
Fatma ana gözü yaşı Hasan ile Hüseyin'dir.*

*Hazret Ali babaları, Muhammed'dir dedeleri,
Arşın iki gölgeleri Hasan ile Hüseyin'dir."*¹⁰³

⁹⁹ Bkz. el-Müttaki el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, c. 6, s. 219.

¹⁰⁰ Bkz. *en-Nihâye*, "Betele" maddesi.

¹⁰¹ *Bihârü'l-Envâr*, c. 28, s. 37.

¹⁰² Bkz. el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, c. 13, s. 648.

¹⁰³ *Yunus Emre Dîvânı*, İstanbul, 1954, Maarif Kitaphanesi, s. 274.

Ehl-i Beyt âşığı Niyâzi Mısri, Hz. Muhammed'in Ehl-i Beytine olan sevgisini ve onlara revâ görülen eziyetlere üzüntüsünü şu satırlarda dile getirmektedir:

*“Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkıyâ,
Hem Hüseyin oldu susuzluktan şehid-i Kerbelâ,
İkisidir aslı nesli cümle âl-i Mustafâ,
Ben anın âl'ine evlâdına kurbân olayım.”*¹⁰⁴

Vîrânî Baba bir başka şiirinde ise yine Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'e olan sevgi ve bağlılığını şöyle dile getirmektedir:

*“Şehâdet vermişem ben Mustafâ'ya,
Gulâmım cân u dilden Murtazâ'ya,
Ali evlâdının hak bendesiyem,
Muhibbem şah Hasan Hulk-i Rızâ'ya”*¹⁰⁵

Vîrânî Baba, Ehl-i Beyt'in niçin sevlmeleri gerektiğini, onların niteliklerini de anlatarak gerekçelendirmektedir. Onları seven, ölse bile diridir:

*“Şah Hasan Hulkır-Rızâ'dan zâhir oldu her sıfat,
Hem Hüseyin-i Kerbelâ'dan keşf olur envâr-ı zât,
Nesl-i Şâh'ı sevdi her kim buldu mematta hayat,
Sevmişem cân u gönülden ben hem İmam-ı Kâzım'ı.”*¹⁰⁶

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'de yer alan Allah tasavvurunda bütün yaratılmışlarla birlikte insanları çok seven ve onlar tarafından da sevlmeyi murâd eden, Rahmân ve Rahîm bir Rab inanan gönüllere işlenmektedir. Bu ilâhî mesajı çok iyi kavrayan ve kendilerine muhabbetullâhî meslek olarak seçen Hak âşıkları gönüllerini besleyen bu sevgiyi cömert bir şekilde çevrelerindeki insanlarla da paylaşmışlardır. Hakk'ın sözünü (Kur'an'ı) ve güzel isimlerini (Esmâü'l-Hüsna'yı) anarak ve anlatarak, Allah'ı insanlara sevdirmeye çalışmışlardır. Kaynağını Allah sevgisinden alan bir anlayışla formüle ettikleri Muhammed ahlâkını güler bir yüz ve tatlı bir üslupla öğretim konusu yaparak insanları Allah sevgisini hak eden bir hâle ve makama kavuşturmaya gayret etmişlerdir. Hiçbir beklentiye girmeden, sadece Hakk'ın rızâsını gözeterek bu mesleği icrâ edenlerin önemli bir kısmı Hânedân-ı Ehl-i Beyt'ten olan gönül sultanlarıdır. Onların Hazret-i Peygam-

¹⁰⁴ Niyâzi Divânı, s. 114.

¹⁰⁵ Âşık Vîrânî Divanı, s. 31-32.

¹⁰⁶ Âşık Vîrânî Divanı, s. 72.

ber'in incelik, zarâfet, şefkat ve merhametini yansıtan hoş söz ve davranışları inanan ve inanmayan insanları derinden etkilemiş, pek çok insan İslâm'ın bu hoş meltemine kendisini bırakarak aşk ve şevk denizinde zevkli yolculuklara girişmiştir. Hesap ve kitaba gelmeyen, zaman ve mekâna sığmayan nice güzellikler Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisinin yaşandığı dönemlerde milletimizi ve insanlığı kuşatmıştır. Hoca Ahmed Yesevî, Hacı Bektâş Veli, Hacı Bayram Veli, Mevlâna Celâleddin Rûmî, Yunus Emre, Âşık Virânî ve Niyâzi Mısırî gibi Hak âşıkları bu gerçeği insanlara anlatmaya kendilerini adanmışlar, bu mesleğe ömürlerini vermişlerdir. Yazdıkları eserlerdeki aşk ve sevgiyi dile getiren cümleler, beyitler anlaşılmayı ve anlatılmayı beklemektedir.